

УДК 37.011.33

КВІТОСЛАВА АВРАМЕНКО

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються особливості підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності. Інноваційна підготовка визначається одночасно як складова професійної підготовки педагогів, з однієї сторони, та як самостійна динамічна система, з іншої. Обґрунтовано теоретичні підходи в організації процесу підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності. У межах історичного, системного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів проаналізовано особливості підготовки студентів до інноваційної діяльності у системі вищої педагогічної освіти.

***Ключові слова:** майбутні педагоги, інноваційна діяльність, професійна підготовка педагогів, підготовка майбутніх вчителів до інноваційної діяльності, вища педагогічна освіта.*

Постановка проблеми. Перехід України до високотехнологічного інформаційного суспільства зумовлює необхідність модернізації системи освіти, яка є основою розвитку країни, запорукою її майбутнього. Реформування системи освіти передбачає виведення її на світовий рівень, а тому стосується багатьох проблем, серед яких чільне місце займає професійна підготовка педагогів. Відповідно суттєво підвищуються вимоги до вчителя, що передбачає якісно інший рівень сформованості його професійних компетентностей, критичного мислення, інноваційної культури. Актуальність обраної теми посилюється з прийняттям таких важливих документів, як «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.), Концепція «Нова українська школа» (2016 р.), в яких наголошується на необхідності підготовки майбутніх педагогів до інноваційної професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень дозволив встановити, що проблемам професійної підготовки педагогів у закладах вищої освіти свої роботи присвятили вітчизняні науковці: М. Артюшина, І. Бех, І. Богданова, В. Бондар, Л. Ващенко, І. Гавриш, Л. Даниленко, І. Дичківська, Г. Єльнікова, І. Зязюна, Л. Карамушка, І. Зязюн, О. Козлова, В. Кремень, О. Савченко, та інші.

Серед досліджень, присвячених проблемі підготовки вчителів до інноваційної діяльності, виділяємо роботи К. Ангеловськи, Б. Вульфсона, М. Кларіна, Б. Корольова, В. Лугового, С. Ляски, Н. Ничкало, Л. Подимової, А. Пригожина, Г. Селевка, В. Сластьоніна, В. Химинець, О. Хомерікі, Н. Шиян, Н. Юсуфбекової та інших вчених.

Мета статті – визначення науково-теоретичних підходів та рівнів інноваційно-творчої діяльності педагогів.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній інтерпретації більшість вітчизняних та зарубіжних науковців одноставні у тому, що інновація – це нововведення у педагогічну діяльність: зміст, методи, форми, програми, технології організації спільної діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу, які поліпшують його хід і результати [3-5; 8].

Проте у визначенні інновацій можна виокремити два основні підходи: технологічний та особистісний. З позиції технологічного підходу інновації

розглядаються як розробка та запровадження нововведення, а інноваційний процес – як його масове розповсюдження (В. Сластьонін, Л. Подимова, Н. Юсуфбекова та ін.). При цьому мінімізовано „особистісний фактор”, а тому основними термінами виступають: «розробка нововведення», «сприйняття нового», «готовність до нововведення». Представниками особистісного підходу (К. Ангеловський, І. Богданова, І. Гавриш, А. Пригожин) інновація характеризує зміни особистості: суджень, мотивів, мислення, діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу, а тому – це керований процес створення, засвоєння та застосування нового.

Спільним в обох напрямках досліджень є те, що інноваційний процес виступає як комплексна діяльність по створенню, використанню та розповсюдженню нового, прогресивного, передового в закладах освіти різних рівнів та форм власності.

Таким чином, аналіз наукових напрацювань дозволяє стверджувати, що основу та зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новостворень у традиційну систему. Синтез обох підходів дозволяє нам розглядати інноваційну діяльність як особливу педагогічну діяльність, яка спрямована на прогресивні зміни, розвиток й оновлення навчально-виховного процесу, забезпечує реалізацію якісно іншої педагогічної практики.

Проаналізуємо основні науково-теоретичні підходи у підготовці майбутніх педагогів до інноваційної діяльності.

Найбільш ефективним вважаємо використання у дослідженні історичного підходу, як конструктивного діалогу минулого із сучасністю, прогнозування подальшого розвитку підготовки майбутніх вчителів до інноваційної діяльності на основі історичних здобутків. Реалізація історичного підходу в організації навчально-виховного процесу сучасних вищих педагогічних навчальних закладів забезпечується тріадою: минуле – теперішнє – майбутнє.

В межах історичного підходу специфічною рисою інноваційної діяльності вважаємо ознайомлення та опору майбутніх учителів на вітчизняний та світовий педагогічний досвід.

Наступною важливою теоретичною основою здійснення дослідження вважаємо системний підхід. У педагогічній науці такий підхід спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення у них різноманітних взаємозв'язків та об'єднання їх в єдину теоретичну цілісність [6, с. 305; 8, с. 73].

Розглянемо окремі сучасні дослідження, присвячені підготовці майбутніх учителів до інноваційної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах з позицій системного підходу.

М. Артюшина ототожнює інноваційну діяльність з поняттям „вища освіта” та процесом професійної підготовки. В результаті цього майбутній учитель отримує певну кваліфікацію та готовність до реалізації професійної діяльності [2, с. 25].

У дослідженні Л. Гавриленко, підготовка до інноваційної діяльності розглядається як процес цілеспрямованої взаємодії всіх її учасників, який реалізується у змісті, формах та методах вузівського навчання [4, с. 15]. Результатом цього є готовність до виконання необхідних дій. Важливо, що у дослідженні автор також виокремлює принципи організації процесу формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: принципи викладання (персоніфікації, педагогічного керівництва, послідовності, проблематизації) та принципи навчальної діяльності (активності, самовизначення, трансляції культури, рефлексії власної діяльності) [там само, с. 16].

Таким чином, теоретичний аналіз сучасних досліджень дозволяє зробити нам висновок, що інноваційна підготовка є компонентом професійної підготовки педагогів та водночас виступає самостійною складною динамічною системою.

Наш висновок узгоджується із дослідженням І. Гавриш, в якому інноваційна підготовка майбутнього вчителя розглядається в контексті загальної професійної підготовки, яка, в свою чергу, підпорядковується загальним світовим і національним тенденціям розвитку професійної освіти. Система підготовки до інноваційної діяльності – це сукупність мети, завдань, засобів, суб'єктів впливу, а також єдність теорії та практики [5, с. 11].

Використання діяльнісного підходу у дослідженнях дозволяє обґрунтувати важливість діяльності у формуванні особистості майбутнього вчителя, надає можливість розкрити механізми засвоєння людиною суспільно-історичного досвіду. Його положення ми розглядаємо як теоретичну основу формування всіх компонентів готовності майбутнього вчителя до інноваційної професійної діяльності.

Порівняно із загальноприйнятим у психології розумінням діяльності як специфічного виду активності (І. Бех, С. Гончаренко, О. Киричук, В. Паламарчук та ін.), у тлумаченні сутності інноваційної діяльності переважає підхід виокремлення її структурних компонентів як відносно самостійних функціональних видів діяльності педагога [7; 8]. Це означає, що організацію навчально-виховного процесу можна розглядати як систему, що залучає до себе ієрархічно пов'язані підсистеми його функціонування та розвитку, а тому структуру інноваційної діяльності можна представити у вигляді ланцюжка таких компонентів: мотиви – мета – завдання – зміст – форми – методи – результати. Усі вони реалізуються в конкретних умовах (історичних, кадрових, матеріально-технічних, часових тощо), а тому вимагають постійної корекції. Суб'єктом інноваційної діяльності завжди виступає педагог-новатор.

Таким чином, інноваційну діяльність ми будемо розглядати як системний вид діяльності, спрямований на реалізацію нововведень на основі використання та впровадження нових наукових знань, ідей, парадигм, підходів; модернізації та трансформації відомих результатів наукових досліджень й практичних розробок у новий або «осучаснений» продукт.

З точки зору інноваційної педагогіки, новою якістю освіти є належна якість не лише навчання, а й виховання, ступінь розвиненості особистості людини, яка навчається, її підготовленості до продовження навчання, самостійного життя. А тому пошук нових знань, розвиток умінь самостійного здобуття інформації стали нагальною потребою сучасності. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема формування у майбутніх учителів у стінах вищого педагогічного навчального закладу мотивації до здійснення інноваційної діяльності, а також формування рефлексивних умінь: самопланування, самоорганізації, саморозвитку, самооцінки, самоконтролю, самокорекції та інших. Саме тому наступною специфічною рисою інноваційної діяльності вважаємо особливе мотиваційно-ціннісне ставлення майбутніх учителів до професійної діяльності.

Новий підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів – за переконанням І. Богданової – повинен ґрунтуватися на створенні інтегрованого курсу педагогіки як синтезу трьох новоутворених дисциплін: педагогічної аксіології, педагогічної антропології та педагогічної технології, у побудові яких використано модульний принцип розробки структури та змісту [3, с. 177].

На думку І. Дичківської, успішність підготовки майбутнього вчителя до інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не тільки на професійному, а й на особистісному рівні [7, с. 86]. Саме тому ми можемо визначити особистісно орієнтований підхід у процесі підготовки педагогів взагалі, до інноваційної діяльності – зокрема.

На переконанням В. Сластьоніна і Л. Подимової потрібно діяльнісний та особистісно орієнтований підходи розглядати не окремо, а в єдності. Автори

переконують, що поєднання особистісного та діяльнісного аспектів є виключно важливим, оскільки в такий спосіб досягається необхідна цілісність образу вчителя-новатора [10].

Аналіз монографічних досліджень О. Козлової та С. Сисоєвої дозволяє визначити креативність та творчість важливими складовими професійної готовності педагогів до інноваційної діяльності [8; 9].

Важливим вважаємо звернення до компетентнісного підходу, оскільки саме компетентність є показником професійної підготовленості майбутнього вчителя та його здатність до здійснення педагогічної діяльності упродовж життя. Аналіз напрацювань вітчизняних учених (М. Гриньова, А. Нісімчук, О. Савченко, О. Хомич, Л. Хоружа) дозволяє нам визначити структурними компонентами професійної компетентності майбутніх педагогів: мотиви, системні знання, фахові вміння та професійно значущі якості особистості.

Аналіз підходів науковців до визначення специфіки інноваційного досвіду педагогів дозволяє назвати чотири основні рівні творчого стилю професійної діяльності: адаптивний, репродуктивний, евристичний, креативний. Їх характерні особливості можна представити наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1.

Структура інноваційно-творчої діяльності вчителя

Рівень	Характеристика	Варіанти вияву інноваційної діяльності
Адаптивний	<p>Стандартність і традиційність поглядів та ідей</p> <p>Діяльність будується на відпрацьованій схемі, розробках методичної літератури, завданнях підручника</p> <p>Нестійкі відношення до педагогічної діяльності</p>	<p>Відсутність мотивації запровадження інноваційної діяльності</p> <p>Наявні зовнішні (об'єктивні: відсутність навчально-методичного забезпечення) та внутрішні (суб'єктивні: страх, невдачі, боротьба зі стереотипами, напрацюваннями) труднощі</p> <p>Невпевненість у своїй професійній компетентності</p>
Репродуктивний	<p>Відносно стійке відношення до новачій обмежується позитивним відношенням до творчої компетентності</p> <p>Діяльність будується на основі пошуку нових розв'язків у традиційно-стандартних умовах</p> <p>Бажання до вдосконалення «в перспективі» поєднується з традиційними підходами у практичній діяльності</p>	<p>Усвідомлена або вимушена готовність до копіювання творчого досвіду колег</p> <p>Імітація інноваційної діяльності відбувається лише зовнішньо та без розкриття її сутності і особливостей</p> <p>Необхідна умова – наявність відповідного навчально-методичного забезпечення, надання своєчасної допомоги вчителю, корекція його діяльності</p>

Евристичний	<p>Вчитель шукає шляхи особистісного зростання у професійній сфері</p> <p>Імпровізації в практичній діяльності сприяють перетворенню і переосмисленню набутого досвіду</p> <p>Бажання до творчості стимулює пошук нових способів та шляхів реалізації себе у професійній діяльності</p>	<p>Прийняття та реалізація вчителем нововведень (або їх окремих складових)</p> <p>Перехід від зовнішніх проявів новацій до розкриття внутрішніх зв'язків</p> <p>Мотивація до запровадження новацій викликає позитивні емоції, задоволення роботою, впевненість у собі</p>
Креативний	<p>Стійка спрямованість на творчу педагогічну діяльність</p> <p>Вибір способу розв'язку нетрадиційного про залежність від проектного результату</p> <p>Внутрішніми чинниками розвитку особистості педагога виступають активність, саморозвиток, самовдосконалення, самореалізація</p>	<p>Входження в інноваційний режим, який характеризується стійкою працездатністю у пошуках оптимальних варіантів розв'язку нестандартних ситуацій, наявністю власного позитивного потенціалу, об'єктивної позитивної зовнішньої оцінки діяльності вчителя (з боку колег, батьків, адміністрації)</p> <p>Можливий вихід на якісно новий не передбачений прогнозом рівень розвитку інноваційної діяльності</p>

Це означає, що пріоритетом вищого навчального закладу освіти є формування індивідуального стилю життя педагога, орієнтація на його особистісно ціннісний розвиток. За таких умов в основі оцінювання навчальних досягнень студентів мають виступати не результати поточних (семестрових) іспитів та підсумкової атестації, а й уміння критично мислити, творчо застосовувати теоретичні знання, запроваджувати у власну педагогічну діяльність альтернативні ідеї та погляди, авторські напрями розв'язання освітніх проблем.

Підсумовуючи результати аналізу науково-теоретичних підходів у підготовці майбутніх педагогів до інноваційної діяльності, ми можемо зробити такі **висновки**.

Інноваційна діяльність – це творча педагогічна діяльність, спрямована на прогресивні зміни, розвиток та оновлення навчально-виховного процесу, забезпечує реалізацію якісно іншої педагогічної практики на основі використання та впровадження нових наукових знань, ідей, парадигм, підходів.

Успішність підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності залежить від правильно обраних методологічних підходів, серед яких – історичний, системний, діяльнісний, особистісно орієнтований та компетентнісний.

Особливими рисами інноваційної діяльності є ознайомлення та опора майбутніх учителів на вітчизняний та світовий педагогічний досвід, мотиваційно-ціннісне ставлення до професійної діяльності, творчість і креативність.

Основними рівнями інноваційно-творчої діяльності вчителів визначаємо: адаптивний, репродуктивний, евристичний, креативний.

В цілому, підготовка майбутніх учителів до запровадження в навчально-виховний процес інновацій дозволить педагогічним працівникам не тільки успішно

реалізувати себе у професійній сфері, а й бути конкурентноспроможними фахівцями, займати важливе місце в інтелектуальному авангарді суспільства.

Список використаних джерел

1. Ангеловски К. Учителя и инновации: Книга для учителя: Пер. с макед. – М.: Просвещение, 1991. – 159 с.
2. Артюшина М.В. Психолого-педагогічні засади підготовки студентів економічних спеціальностей до інноваційної діяльності: Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Артюшина Марина Віталіївна. – К, 2011. – 44 с.
3. Богданова І.М. Оновлення професійно-педагогічної підготовки вчителя на основі застосування інноваційних технологій / І.М. Богданова // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 4. – С. 174-184.
4. Гавриленко Л.С. Формирование готовности студентов педагогического вуза к инновациям в педагогической деятельности: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Гавриленко Лариса Станиславовна. – Красноярск, 2008. – 24 с.
5. Гавриш І.В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Гавриш Ірина Володимирівна. – Харків, 2006. – 42 с.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
7. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології. Практикум: навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К.: Видавничий дім „Слово”, 2013. – 448 с.
8. Козлова О.Г. Сутнісні складові інноваційної діяльності вчителя / О.Г. Козлова. – Суми: ВВП ЛТД, 1999. – 92 с.
9. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С. О. Сисоєва. – К.: Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
10. Слостєнин В.А. Педагогіка: инновационная деятельность / В.А. Слостєнин, Л. С. Подымова. – М.: ИЧП „Издательство Магистр”, 1997. – 308 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2017 р.

АВРАМЕНКО К.

Николаевский национальный университет имени В. А. Сухомлинского, Украина

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье рассматриваются особенности подготовки будущих учителей к инновационной деятельности. Инновационная подготовка определяется одновременно как составляющая профессиональной подготовки педагогов и как самостоятельная динамическая система. Обоснованы теоретические подходы в организации процесса подготовки будущих учителей к инновационной деятельности. В рамках исторического, системного, лично ориентированного, деятельностного и компетентностного подходов анализируются особенности подготовки студентов к инновационной деятельности в системе высшего педагогического образования.

Ключевые слова: *будущие педагоги, инновационная деятельность, профессиональная подготовка педагогов, подготовка будущих учителей к инновационной деятельности*

AVRAMENKO K.

V.Sukhomlynsky Mykolayiv National University, Ukraine

THE THEORETICAL ASPECTS IN FUTURE TEACHERS TRAINING TO INNOVATIVE ACTIVITY

The article deals with the peculiarities of preparing future teachers for innovative activities. Innovative training is defined simultaneously as component vocational teacher training and as an independent dynamic system. Theoretical approaches to the organization of the process of preparing future teachers for innovative activities are grounded. Within the framework of historical,

systemic, personality-oriented, activity-oriented and competence-based approaches, students are analyzed about the preparation of students for innovative activities in the system of higher pedagogical education. Conclusions are drawn that the training of future teachers for the introduction of innovations in the educational process will enable teachers not only to successfully realize their potential in the professional sphere, but also make them competitive specialists, will take an important place in the intellectual vanguard of society.

Key words: *future teachers, innovative activity, professional training of teachers, training future teachers for innovative activities*